

РЕГИОНАЛНА ЗАСТАПЕНОСТ И СТРУКТУРА ВО ПРОИЗВОДСТВОТО НА ТУТУН ВО Р.МАКЕДОНИЈА

Снежана Стојаноска*, Лазар Стојаноски**

*Институт за тутун- Прилеп

**Економски факултет- Прилеп

ВОВЕД

Во текот на стопанско-историскиот развој, под комплексно влијание на природните и општествено-економските фактори, на територијата на Р.Македонија се изврши соодветно разместување на тутинопроизводството т.е. се формираат соодветни региони- реони со различна динамика и интензитет во развојот. Одделните региони во Р.Македонија во коишто се одгледува тутун се различни според почвено-климатските услови. Од оваа гледна точка се наложува потребата за производство на такви типови и сорти тутун во соодветните региони, каде произведената тутунска суровина ќе биде со висока квалитетна вредност. Од тие причини, неминовна е потребата од регионализирање и реонизирање на производството на тутун.

Во структурата на производството на тутун во Р.Македонија доминираат ориенталските типови, а кај останатите типови очигледен е опаѓачки тренд. Ваквата сос-

тојба произлезе од промените предизвикани од глобалните движења како во политичкиот така и во стопанскиот амбиент во Р.Македонија во текот на транзициониот период. Сето ова може да потврди дека тутинопроизводството во одделни региони е поставено во различни климатски услови (температура, врнежи), од каде што во голема мера произлегуваат и различните просечни приноси, количините, квалитетот, како и асортиманот на произведениот тутун.

Во овој труд ќе направиме напор експлицитно да ја определиме структурата, производството и површините засадени со тутун во одделните региони и реони во Р.Македонија. Овој приод ќе претставува реална основа во поблиска перспектива да се зголеми производството на тутун, што од своја страна ќе предизвика позитивен економски ефект како за индивидуалните тутинопроизводители така и за државата Македонија.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД НА РАБОТА

Имајќи ја предвид проблематиката што е предмет на истражувањето, главно се користени податоци од Државниот завод за статистика на Р.Македонија и податоци објавени во анализите на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Р.Македонија.

При обработката на податоците и при донесувањето на заклучоците користени се повеќе методи, вообичаени за вакви истражувања, главно аналитичкиот и компаративниот метод, а како платформа се користени секундарни интерни и секундарни екстерни извори на податоци.

Структура на производството на тутун во Р Македонија за периодот 1999-2004 година

Р.Македонија поседува извонредни можности за производство на висококвалитетни ситнолисни-ароматични типови тутун,

а одделни реони со своите специфични услови овозможуваат успешно производство на квалитетна суровина од полуориенталскиот

тип отља, како и на крупнолисни тутуни од типовите вирџинија и берлеј.

Наспроти ваквата состојба, присутна беше постојана тенденција на промени во сортната структура, како во однос на застапеноста на оделните типови тутун така и во однос на нивното процентуално учество.

Според податоците за структурата на производство на тутун во Р.Македонија за периодот 1999-2004 година (Табела1, Графикон 1), најголем дел заземаат ориенталските тутуни прилеп и јака, чие учество изнесува

повеќе од 90% од вкупното производство, а многу е мало учеството на останатите типови, т.е џебел учествува со 1,54%, отља со 1,42% и вирџинија и берлеј со 2,34%. Ваквата положба не е резултат само на изменетите климатски услови, туку и на неподготвеноста да се спротивставиме на тие услови. За таа цел, треба да ги совладаме проблемите настанати било од природен карактер или други проблеми што се провлекуваат во транзициониот период.

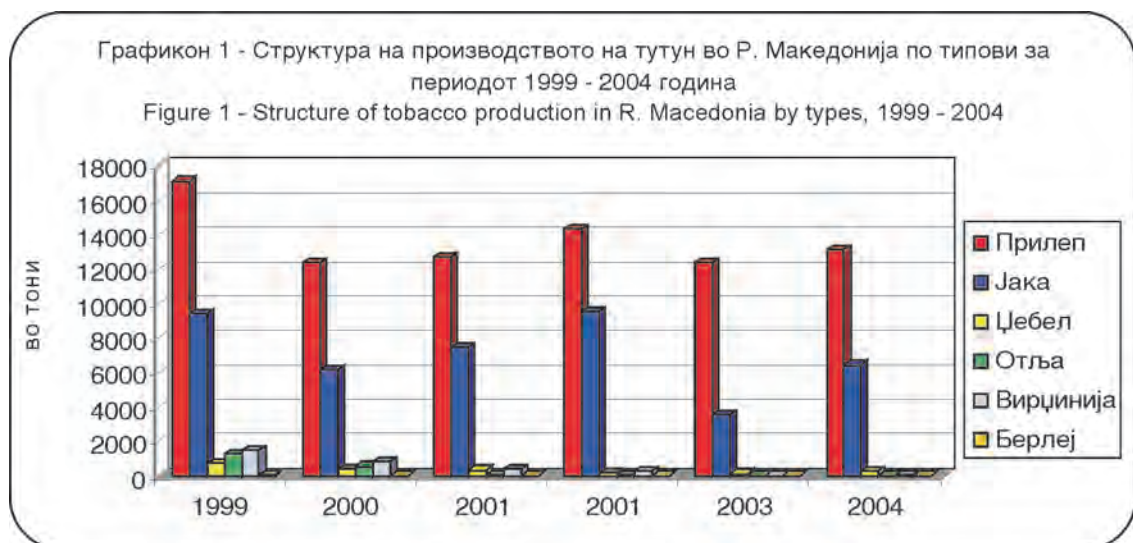
Табела 1. Структура на производството на тутун во Р. Македонија по типови за периодот 1999 - 2004 година

Table 1. Structure of tobacco production in R. Macedonia by types 1999 - 2004

во тони - in tons

Реколта Crop	Типови на тутун - Tobacco types						
	Прилеп Prilep	Јака Yaka	Џебел Djebel	Отља Otlia	Вирџинија Virginia	Берлеј Burley	Вкупно Total
1999	17.111	9.428	749	1.242	1.446	40	30.016
2000	12.394	6.168	410	546	803	16	20.337
2001	12.700	7.476	336	41	427	14	20.994
2001	14.304	9.561	165	35	296	12	24.373
2003	12.372	3.550	109	-	-	-	16.031
2004	13.104	6.447	251	-	34	2	19.838
Просек	13.664	7.105	337	311	501	14	21.932
%	62,30	32,40	1,54	1,42	2,28	0,06	100

Извор: Анализи - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Просечно производство, површина и принос во регионите на Р.Македонија во периодот 1999-2004 година

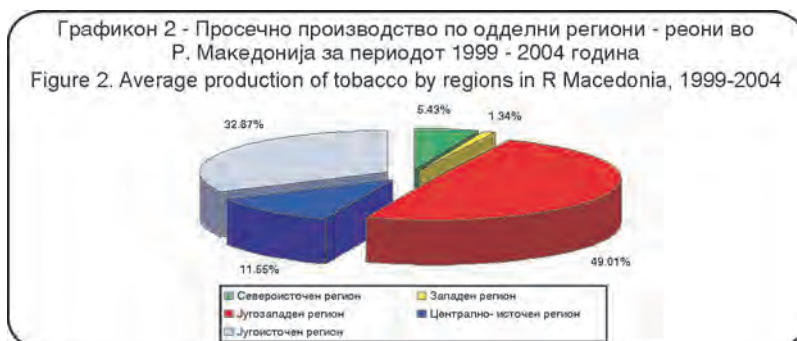
Познато е дека Р.Македонија има идеална подлога за производство на тутун. Комплексот на природни услови, клима почва и рељеф е доста ограничен, т.е во некои реони постои можност за оптимална застапеност на одделни типови тутун, а во други пак можноста е многу мала. Тоа е знак дека

во еден ист реон е можно комбинирано производство. Податоците за просечното производство на тутун во регионите на Р.Македонија во периодот 1999-2004 година (Табела 2, Графикон 2) очигледно покажуваат скоковити промени. Поточно, вкупното производство изнесува 9483 тони, или просечното

Табела - 2. Просечно производство по одделни региони - реони во Р. Македонија за периодот 1999 - 2004 година
Table 2 - Average production of tobacco by regions in R. Macedonia, 1999 - 2004

Производни региони - (реони) општини Regions - Municipalities	Просечно производство - (тони) Average production, in tons
1. Североисточен регион - Southeast Скопје Куманово	201 : 2 = 101 95 106
2. Западен регион - West Тетово Гостивар Охрид Струга Кичево Дебар Ресен	174 : 7 = 25 9 9 85 9 22 11 29
3. Југозападен регион - Southwest Прилеп Битола М. Брод Крушево Д. Хисар	4560 : 5 = 912 2425 413 233 864 625
4. Централно-источен регион - Centraleast Кавадарци Велес Кочани Виница Делчево Пехчево	1506 : 7 = 215 109 316 614 44 274 117 32
5. Југоисточен регион - Southeast Гевгелија Валандово Струмица Штип Радовиш	3042 : 5 = 608 23 326 439 100 2154
Вкупно (просек) - Total (average)	9483 1861:5 = 372 тони

Извор: Државен завод за статистика на Р. Македонија

производство за сите пет региони изнесува 372 тони. Најголемо просечно производство, од 912 тони може да се забележи во југозападниот регион, потоа доаѓа југоисточниот регион со 608 тони, централноисточниот регион со 215 тони, североисточниот со 101 тони, на крајот, западниот регион со само 25 тони. Од посебна важност е реонот на Прилеп со најголемо просечно производство од 2425

тони, потоа доаѓа Радовишкиот реон со 2154 тони и реонот на Крушево со 864 тони. Заедно, овие реони оствариле просечно производство од 5443 тони, што во релативни показатели изнесува 57,40% од вкупното производство. Во поглед на просечните површини засадени со тутун во реоните на Р. Македонија (Табела 3, Графикон 3), може да се констатира дека во периодот 1999-2004

Табела 3. Просечна површина по одделни региони - реони во Р. Македонија за периодот 1999 - 2004 година
Table 3. Average area planted with tobacco by regions in R. Macedonia, 1999 - 2004

Производни региони (реони) општини - Regions - Municipalities	Просечна површина (хектари) - Average area (hectares)
1. Североисточен регион - Southeast Скопје Куманово	183 : 2 = 92 94 89
2. Западен регион - West Тетово Гостивар Охрид Струга Кичево Дебар Ресен	154 : 7 = 22 25 9 60 9 14 12 25
3. Југозападен регион - Southwest Прилеп Битола М. Брод Крушево Д. Хисар	3541 : 5 = 708 1715 346 161 784 535
4. Централно-источен регион - Centraleast Кавадарци Велес Кочани Виница Делчево Пехчево	1207 : 7 = 172 71 196 511 43 208 153 25
5. Југоисточен регион - Southeast Гевгелија Валандово Струмица Штип Радовиш	2651 : 5 = 530 20 283 362 84 1902
Вкупно (просек) - Total (average)	7736 1524 : 5 = 305 ха

Извор: Државен завод за статистика на Р. Македонија

година е засадена просечна површина од 7736 хектари, или просечната засадена површина за сите пет региони изнесува 305 хектари. Најголема просечна површина е засадена во југозападниот регион - 708 хектари, во југоисточниот регион 530 хектари, централноисточниот 172 хектари, во североисточниот 92 хектари, а најмала површина е засадена во западниот регион, само 22 хектари. Во поглед на реоните, од посебна важност е реонот на Радовиш со просечна површина од 1902 хектари, а потоа и реоните на Прилеп со 1715 хектари и Крушево 784 хектари, односно во овие реони вкупната засадена површина е 4401 хектар, што изразено во релативни показатели изнесува 56,89%.

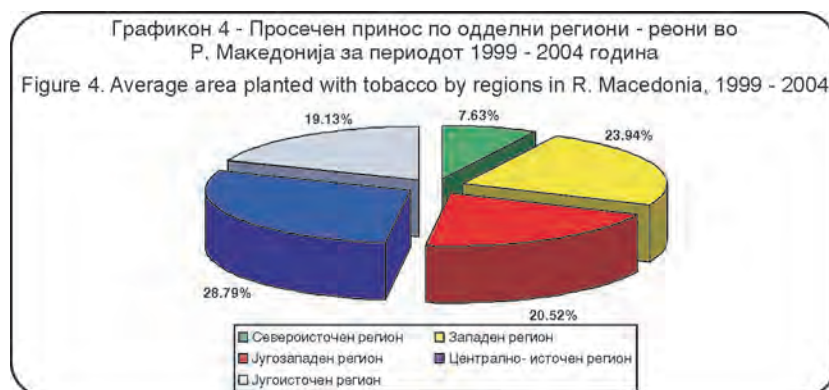
Просечниот принос по единица површина, во регионите на Р.Македонија за пери-

одот 1999-2004 година изнесува вкупно 30332 кг/ха (Табела 4, Графикон 4). Најголем просечен принос е постигнат во централно-источниот регион - 1248 кг/ха, потоа доаѓа во југозападниот регион со - 1245 кг/ха, југоисточниот регион - 1160 кг/ха и североисточниот регион - 1157кг/ха, а најмал просечен принос е постигнат во западниот регион - 1037 кг/ха. Просечниот принос во реоните на Р. Македонија не покажува видливи отстапувања. Најголем просечен принос е постигнат во Неготинскиот реон - 1606 кг/ха, па во реоните на Кичево - 1546 кг/ха, Кавадарци - 1436 кг/ха и М.Брод - 1391 кг/ха, или вкупно овие реони оствариле просечен принос од 5979 кг/ха, што изразено во релативни показатели изнесува 19,71%.

Табела 4. Просечен принос по одделни региони - реони во Р. Македонија за периодот 1999 - 2004 година
Table 4. Average yield by regions in R. Macedonia, 1999 - 2004

Производни региони (реони) општини - Regions - Municipalities	Просечен принос кг/ха - Average yield
1. Североисточен регион - Southeast Скопје Куманово	2314 : 2 = 1157 1193 1121
2. Западен регион - West Тетово Гостивар Охрид Струга Кичево Дебар Ресен	7260 : 7 = 1037 343 892 1381 1051 1546 909 1138
3. Југозападен регион - Southwest Прилеп Битола М. Брод Крушево Д. Хисар	6223 : 5 = 1245 1374 1192 1391 1102 1164
4. Централно-источен регион - Central-east Кавадарци Неготино Велес Кочани Виница Делчево Пехчево	8733 : 7 = 1248 1436 1606 1217 999 1304 876 1295
5. Југоисточен регион - Southeast Гевгелија Валандово Струмица Штип Радовиш	5802 : 5 = 1160 1120 1117 1211 1198 1156
Вкупно (просек) - Total (average)	30332 5847 : 5 = 1169 кг/ха

Извор: Државен завод за статистика на Р. Македонија

Впрочем, потребите на нашите фабрики за производство на цигари неминовно бараат производството на тутун да добие што поголем подем на територијата на Р.Македонија. Во нашата Република не постојат региони-реони кој располагаат со реални можности и услови за брз и синхронизиран развој на производството на тутун во нашата држава. Нетреба во никој случај да заборавиме дека нашата држава треба да

превземе соодветни активности кои ќе овозможат зголемување на производството на тутун.

Од сето досега изнесено непобитен е фактот дека во Р.Македонија постојат објективни услови да го зголемиме просечното производство, за краток временски период досегашното производство да ги задоволи потребите на фабрикацијата за цигари во нашата држава.

ЗАКЛУЧОЦИ

Врз основа на истражувањата направени во врска со регионалната застапеност и структурата во производството на тутун во Р. Македонија за периодот 1999-2004 година, можат да се извлечат следниве заклучоци:

1. Регионите-реоните на Р.Македонија во коишто се одгледува тутун се со различни почвено-климатските услови, заради што се налага потребата за производство на такви типови тутун во соодветните региони, чија суровина ќе биде со висок квалитет.

2. Во производната структура на Р. Македонија доминираат ориенталските типови тутун со над 90% од вкупното производство, а кај останатите типови очигледен е опаѓачки тренд. Ваквата положба не е резултат само на изменетите климатски услови, туку и на неподготвеноста да се спротивставиме на тие услови.

3. Во регионите на Р.Македонија вкупното просечно производство на тутун за периодот 1999-2004 година изнесува 9483 тони, а просечното производство за сите пет региони изнесува 372 тони. Најголемо просечно производство е постигнато во југозападниот регион со 912 тони, па во југоисточниот со 608 тони, а најмало во западниот регион, со само 25 тони.

4. Вкупната просечна површина засадена со тутун во регионите на Р.Македонија

за периодот 1999-2004 година изнесува 7736 хектари, а просечната површина на петте региони изнесува 305 хектари. Со најголема просечна површина се одликува југозападниот регион - 708 хектари, а потоа и југоисточниот регион - 530 хектари, а најмала просечна површина е засадена во западниот регион - само 22 хектари.

5. Просечниот принос по единица површина во регионите на Р.Македонија за периодот 1999-2004 година изнесува вкупно 30332 кг/ха. Најголем просечен принос од 1248 кг/ха е постигнат во централно-источниот регион, потоа доаѓа југозападниот регион со 1245 кг/ха и најмал просечен принос е постигнат во западниот регион - 1037 кг/ха.

6. Во Р.Македонија постојат региони кои располагаат со реални можности и услови за брз и синхронизиран развој за производство на тутун. За таа цел, кога државата ги преземе сите активности, се мисли на современи агротехнички мерки и соодветен системски третан, само на таков начин ќе се добие зголемено производство на тутун.

7. Исто така зголемено производство на тутун во Р.Македонија ќе имаме тогаш кога ќе постои соодветна организација, се разбира во регионите со поволни услови како што се: почва, клима, системи за наводнување и капацитети за сушење.

ЛИТЕРАТУРА

1. Стојаноска С., 1999. Фактори коишто го детерминираат производството и производната организација на тутунот од типот вирџинија во Р.Македонија Докторска дисертација одбранета во Институтот за тутун во Прилеп, Р.Македонија.
2. Стојаноска С., 2001. Динамика на производството и производната организација на тутунот од типот вирџинија во Р.Македонија. Тутун бр.1-2, стр.46-55, Институт за тутун- Прилеп, Р.Македонија.
3. Филипоски К., Пешевски М., Стојаноска С., 2004. Можности за прилагодување на производството на тутун во Р.Македонија кон Европската унија. Тутун бр.9-10, стр. 217-223. Институт за тутун-Прилеп, Р.Македонија.
4. Стојаноска С., Стојаноски Л., 2004. Регионална застапеност и перспективи во производството на вирџиниски тутуни во Р.Македонија. Тутун бр.11-12, стр.286-293, Институт за тутун- Прилеп, Р. Македонија.
5. В. Усалески., Е. Туна., 2005. Местото и улогата на тутунот во извозно-увозните трансакции на Р. Македонија. Тутун бр. 5-6, стр.138-145, Институт за тутун- Прилеп, Р.Македонија.
6. Податоци од државниот завод за статистика на Р.Македонија.
7. Годишен земјоделски извештај - 2004 година - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на Р. Македонија.
8. Статистички прегледи - поделство, овоштарство и лозарство на Р. Македонија, 1999-2004 година

REGIONAL REPRESENTATION AND STRUCTURE OF TOBACCO PRODUCTION IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA

S. Stojanoska¹, L. Stojanoski²

¹Tobacco Institute - Prilep

²Faculty of Economy - Prilep

SUMMARY

Some tobacco growing regions in the Republic of Macedonia differ according to their soil and climate conditions. From this point of view, it is necessary each type and variety to be grown in adequate region, where the produced tobacco raw will achieve the best quality. Therefore, regionalization of tobacco production appears to be indispensable measure.

In the structure of tobacco production in R. Macedonia oriental types are prevailing, while in other types there is an obvious downward movement. This situation is a result of the changes provoked by global tendencies in both political and economic environment in the country during the period of transition.

In this paper efforts will be made to determine the structure, yields and areas under tobacco in R. Macedonia by regions. This approach will present a solid basis for increasing tobacco production in near future, which will, on the other hand, result in a positive economic effect both for tobacco farmers and for the country itself.

Authors address:

S.Stojanoska

Tobacco Institute -Prilep

Republic of Macedonia